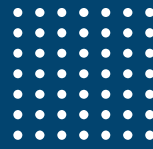

II Маріупольський
конституційний форум
(6 жовтня 2023 року, м. Київ)

ВІЗІ МАЙБУТЬОГО: КОНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІР ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Конституційний
Суд
України

Організація з безпеки та
співробітництва в Європі

II Маріупольський конституційний форум «Візії майбутнього: конституційний вимір повоєнного відновлення України та європейської інтеграції» : збірник матеріалів і тез (м. Київ, 6 жовтня 2023 р.). Київ : ВАІТЕ, 2023. 176 с.

ISBN XXXXXXXXXXXXXXXX

© Конституційний Суд України, 2023

Видано за підтримки Координатора проєктів ОБСЕ в Україні. У цій публікації висловлено виключно позиції авторів. Вони не обов'язково збігаються з офіційною позицією Координатора проєктів ОБСЕ в Україні.

II МАРІУПОЛЬСЬКИЙ КОНСТИТУЦІЙНИЙ ФОРУМ

**ВІЗІЇ МАЙБУТНЬОГО: КОНСТИТУЦІЙНИЙ
ВИМІР ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ
УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

Київ
2023

Любов КНЯЗЬКОВА

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Маріупольського державного університету

ЄВРОПЕЙСЬКІ СОЦІАЛЬНІ СТАНДАРТИ: ПОНЯТТЯ І ПРАВОВИЙ ЗМІСТ

У зв'язку з упровадженням у міжнародне публічне право та національне законодавство держав – членів світової спільноти доктрини соціальної держави виникла об'єктивна необхідність виділити серед переліку міжнародних стандартів самостійну групу – міжнародні соціальні стандарти. Саме вони знайшли своє закріплення у таких важливих міжнародних актах, як Загальна декларація прав людини 1948 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 р., Європейська соціальна хартія 1961 р., Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (документ Ради Європи), низка конвенцій та рекомендацій Міжнародної організації праці, присвячені соціальному забезпеченню та страхуванню, та інші документи.

У законодавстві України термін «стандарт» використовується у багатьох нормативних актах. Наприклад, згідно з Законом України «Про вищу освіту» стандартом вищої освіти є сукупність норм, які визначають зміст вищої освіти і навчання, засіб діагностики якості вищої освіти та нормативний строк навчання [1]. У статті 1 Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» соціальні стандарти визначено як встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи або їх комплекс, на базі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій [2]. Однак зазначений закон передбачає лише один державний соціальний стандарт: прожитковий мінімум, який визнано базовим соціальним стандартом. На його основі визначають державні соціальні гарантії та стандарти у сферах доходів населення, житлово-комунального, побутового, соціально-культурного обслуговування, охорони здоров'я та освіти. Закон визначає державні соціальні стандарти як соціальні норми і нормативи, які визначено як показники необхідного споживання продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг та забезпечення освітніми, медичними, житлово-комунальними, соціально-культурними послугами.

У світовій практиці люди, які мають рівень доходів, менший за прожитковий мінімум, вважаються бідними. Наприклад, у країнах ЄС бідною вважають особу,

чії доходи становлять менше 60 % від середнього доходу на душу населення по країні Євросоюзу, де вона проживає [3, с. 654].

Слід зауважити, що законодавство України прожитковим мінімумом визначає мінімум, за межами якого неможливо підтримувати мінімальний рівень споживання, що визначається на основі фізіологічних, соціальних і культурно зумовлених нормативів. Однак світова наука визначає бідність як неможливість через нестачу коштів підтримувати спосіб життя, притаманний конкретному суспільству в конкретний період часу. Таким чином, відмінність у розумінні прожиткового мінімуму полягає в тому, що за першим бідними вважають тих, хто живе нижче за визначений суспільством мінімальний рівень, а за другим – тих, хто живе нижче за певний фактичний середній стандарт суспільства.

Слушною є думка О. Рудневої, яка вказує на те, що «саме у міжнародних стандартах відображається якісний рівень розвитку правових цінностей, досягнутий світовою цивілізацією та нерозривно пов'язаний із правовою культурою людства [4, с. 13].

На думку Т. Слінько, міжнародні стандарти – це «загальновизнані міжнародно-правові норми, які закріплюють на загальнолюдському рівні статус особи і встановлюють перелік основоположних прав і свобод, обов'язок держав дотримуватися цих прав і свобод, а також межі можливого або припустимого їх обмеження» [5, с. 31].

Більш конкретизоване поняття міжнародних стандартів прав людини сформульовано в наукових працях П. Рабіновича, який у його зміст додав майже всі ключові ознаки цієї правової категорії. Так, на думку вченого, «міжнародні стандарти прав людини – це закріплені у міжнародних актах і документах, текстуально уніфіковані й функціонально універсальні (для певних міжнародних об'єднань держав) принципи та норми, які за посередництвом вельми абстрактних, здебільшого оціночних, понять фіксують мінімально необхідний або бажаний зміст і/чи обсяг прав людини, зумовлювані досягнутим рівнем соціального розвитку та його динамікою, а також встановлюють позитивні обов'язки держав щодо їх забезпечення, охорони й захисту та передбачають за їх порушення санкції політико-юридичного або політичного характеру» [6, с. 24]. Різновидом міжнародних стандартів прав людини є міжнародні стандарти права на соціальний захист, які М. Шумило пропонує також називати «міжнародні стандарти у сфері соціального захисту» та визначає як «соціальний мінімум, що встановлюється міжнародними нормативно-правовими актами, який є обов'язковим для країн-підписантів та дає можливість непрацездатним особам реалізувати свої права та свободи у повному обсязі на рівні з працездатними» [7, с. 244].

А. Юшко та Н. Швець пропонують міжнародні стандарти права на соціальний захист визначати як «комплекс норм, який закріплений в міжнародно-правових

актах, що визначають гідні умови життєдіяльності людей, забезпечують розвиток особи та соціальну захищеність». Ці стандарти, як зазначають вчені, мають бути сприйняті законодавством кожної держави шляхом підписання та ратифікації міжнародних договорів, а надалі повинні бути розвинені та пристосовані до наявних у цій країні умов [8, с. 95].

На відміну від міжнародних європейські стандарти права на соціальний захист є дещо обмеженими за сферою поширення. Як зазначає Л. Малюга, європейські соціальні стандарти – це впорядкований між державами – учасницями ЄС комплекс єдиних вимог щодо забезпечення для громадян соціальної безпеки і можливостей соціального розвитку з метою реалізації ними соціальних прав та свобод [9, с. 72].

В. Костюк під європейськими соціальними стандартами розуміє «сукупність норм, положень і стандартів концептуального характеру, які містяться в міжнародно-правових актах, ухвалених уповноваженими європейськими інституціями, та спрямовані на розвиток ефективної моделі соціального захисту». У вузькому значенні європейські соціальні стандарти, на думку В. Костюка, – це «сукупність визнаних та закріплених відповідно до основоположних європейських міжнародно-правових актів соціальних прав людини» [10, с. 69–70].

Погоджуємося з точкою зору В. Костюка, що існування європейських соціальних стандартів пов'язано з нормотворчою діяльністю європейських інституцій, перелік яких не вичерпується лише органами ЄС. Дещо обмеженням вважаємо підхід Л. Малюги до визначення досліджуваного поняття, відповідно до якого європейські соціальні стандарти спрямовані на забезпечення єдиної соціальної політики лише держав – членів ЄС.

Необґрунтованим є визначення В. Костюком європейських соціальних стандартів через «сукупність норм, положень і стандартів концептуального характеру». Запропоноване науковцем визначення не можна вважати досконалим із погляду юридичної техніки, оскільки воно жодним чином не розкриває змісту досліджуваного поняття.

На сьогодні Рада Європи ухвалила понад 150 актів із питань прав людини, у тому числі й тих, що містять соціальні стандарти [11, с. 96].

Отже, соціальні стандарти є пріоритетними для соціальної політики держави щодо забезпечення потреб людини в матеріальних благах і послугах, а також для формування фінансових ресурсів, які спрямовують на їх реалізацію. За допомогою соціальних стандартів реалізують стратегічну мету сучасної цивілізованої держави – забезпечити високі стандарти життя та рівний доступ її громадян до суспільних благ та послуг.

Список використаних джерел:

1. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556–VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37–38. Ст. 2004.
2. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : Закон України від 5 жовтня 2000 р. № 2017–III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 48. Ст. 409.
3. Ілічок Б.І. Соціальні стандарти України: перспективи змін. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. 7. С. 653–659.
4. Руднева О.М. Міжнародні стандарти прав людини та їх роль в розвитку правової системи України: теоретична характеристика : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2011. 20 с.
5. Слінько Т.М. Міжнародно-правові стандарти в галузі прав людини та їх відображення в Конституції України. *Права людини і демократія* : зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф. (м. Харків, 15 травня 2018 р.). Харків, 2018. С. 30–34.
6. Рабінович П.М. Міжнародні стандарти прав людини: властивості, загальні поняття, класифікація. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 1. С. 19–29.
7. Шумило М.М. Міжнародні стандарти в сфері соціального захисту. *Університетські наукові записки*. 2012. № 3. С. 243–249.
8. Юшко А.М., Швець Н.В. Міжнародні соціальні стандарти : навч. посіб. / ред. В. В. Жернакова. Харків : Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2013. 121 с.
9. Малюга Л.Ю. Європейські соціальні стандарти: сучасний стан та шляхи імплементації у соціальне законодавство України. *Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 48. С. 70–76.
10. Костюк В.Л. Європейські соціальні стандарти в контексті сучасної моделі джерел права соціального забезпечення: науково-теоретичний аспект. *Наукові записки НАУКМА. Юридичні науки*. 2018. Т. 1. С. 68–73.
11. Новосельська І., Котул В. Основне значення міжнародних соціальних стандартів у законодавстві України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 95–97.